

LIETUVOS KULTŪRINIŲ TEISINIŲ IŠTAKŲ EUROPOS KULTŪROJE ISTORINĖ RAIDA

Doc. dr. Leta Dromantienė

Mykolo Romerio universiteto Socialinio darbo fakulteto Socialinės politikos katedra
Valakupių g. 5, LT–10101 Vilnius
Telefonas 274 06 02
Elektroninis paštas dromante@mruni.lt

Pateikta 2005 m. kovo 14 d.

Parengta spausdinti 2005 m. gegužės 4 d.

Pagrindinės sąvokos: kultūrų pliuralizmas, tautinis ir europinis identitetas, supranacionalizmas, integracija, globalizacija.

S a n t r a u k a

Šiuolaikiniai integraciniai Europos procesai – tai regionalizmo ir nacionalinės raidos galimybių sąveika. Diskusija dėl Europos Sąjungos integracijos stiprinimo ir plėtros, be abejonės, yra ne tik diskusija apie geopolitiką ir ekonomiką, bet taip pat ir diskusija apie kultūrą, apie besintegruojančių valstybių civilizacijos ir kultūros lygį.

XX a. pabaigoje išaugo kultūrų pliuralizmo, tiesiogiai susijusio su nauju civilizacijos lūžiu, svarba. Žmonijos raida pasuko nuo izoliuotų lokalinių civilizacijų prie metacivilizacijos. Nūdienos kultūrų pliuralizmas pabrėžiamas nuosekliai, moderniai eurocentristinei ideologijai transformuojantis į globaliąją, postmoderniąją, policentristinę, pasižyminčią nauju požiūriu į istoriją, pateikiančią naują postkolonijinį tarpkultūrinio bendravimo modelį.

Lietuvai, pasirinkusiai vakarietišką tolesnės raidos kelią, iškyla būtinybė paanalizuoti, kiek ji atitinka europinį identitetą ir išsaugo savo tautinį tapatumą. Šiame kontekste svarbios besivienijančios Europos politinės, ekonominės, socialinės, kultūros, teisės studijos, nacionalizmo atgijimo Rytų Europoje priešasčių analizė, Lietuvos kultūros istorinių šaknų paieška vieningoje Europoje. Kultūra yra kaip tik ta sritis, kurioje Lietuva, užtikrindama tautinių tradicijų tęstinumą, vengdama provincialumo ir todėl atsižvelgdama į Europos kultūros tendencijas, gali užtikrinti laisvą ir nevaržomą savo raidą, nes ir postmoderniosios Europos vizija yra orientuota į antropocentrisnes vertybes. Be to, Lietuvos „ėjimą į bendrus Europos namus“ palengvina šį procesą, nes Lietuvos kultūra savo istorinėmis ištakomis visada siekė Europos kultūros gelmes.

Europinio identiteto problema

Stiprėjant integracijos tendencijoms postmodernioje Europoje, aktualus tampa naujo kolektyvinio, europinio identiteto klausimas. Kartu didėja sampratų „europietis“ ir „Europos nacionalinės valstybės narės pilietis“ skirtumas. Šia prasme kultūra iškyla kaip esminis Europos identiteto momentas, lemiamas ir jį formuojantis veiksnys.

Kolektyvinio kultūrinio identiteto pagrindas yra vienodas gyvenimo būdas ir tos pačios vertybinės orientacijos (kalba, istorija, papročiai, religija ir kt.) ir jų suformuota sąmonė bei kolektyvinio priklausymo didelei žmonių grupei jausmas. Egzistuoja daugelis veiksnių, papildančių kultūrinio kolektyvinio tapatumo sampratą:

– kolektyvinio kultūrinio identiteto pagrindas gali būti skirtingi geografiniai regionai, istorinė, kultūrinė aplinka, kultūrinė difuzija (pvz., europietiškos kultūros plitimas į kitus žemynus);

- kolektyvinio kultūrinio identiteto apraiškos priklauso nuo realios (o kartais įsivaizduojamos) išorinės grėsmės, kai jis, kaip ir kiekviena kita kolektyvinės sąmonės forma, nustato griežtą ribą tarp savos ir svetimos, užsienietiškos kultūros vertybių (Europos reakcija į Amerikos kultūrą, islamo plitimas);
- minimalių socialinių ir politinių gebėjimų, būtinų kolektyvinio kultūrinio identiteto saviraiškai, ir negalėjimo savęs įtvirtinti pasekmė yra kultūros destrukcija ir transformacija.

Tyrinėtojų nuomone, identifikuoti europietišumą, išskirti jam būdingus bruožus yra labai sunku. Anglų politologė H. Wallace išskiria keletą kertinių vertybių, reikšmingų europiečio tapatybei. Tai demokratija, teisės normos, sugebėjimas apginti nuomonių pliuralizmą, politinio bendrumo jausmas, priėjimo prie konsensuso praktika [20, p. 661–664]. Politologas P. Hassneris, rašydamas apie buvusias komunistinio bloko šalis, jų europinį identitetą apibūdino kaip demokratiškas ir parlamentinių institucijų steigimą, privačios nuosavybės įvedimą, teisinės sistemos reformą, laisvos rinkos formavimą bei siekimą priartinti gyvenimo standartus prie vakarietiškių [6, p. 469]. P. Schlesingerio nuomone, tik papildžius šių savybių sąrašą dvasine kultūra galima suvokti kolektyvinį Europos identitetą [14, p. 320], kurį suformavo tam tikros istorinės prielaidos ir tradicijos. Nors individualios nacionalinės kultūros yra skirtingos, jos, anot žymaus šiuolaikinio nacionalizmo tyrinėtojo A. D. Smith'o, atspindi platesnius Europos kultūros fenomenus, kurie sukuria transnacionalinę bendrą kultūrinių darinių šeimą. Norėdamas įrodyti europinį identitetą, jis knygoje „Nacionalinis identitetas“ („*National Identity*“) pateikia Europos kultūros pavyzdžių. Jo nuomone, Romos teisės, judėjų, krikščionių etikos palikimas, Renesanso humanizmas ir individualizmas, Švietimo racionalizmas ir mokslas, Klasicizmas ir Romantizmas, taip pat pilietinių teisių ir demokratijos tradicijos, iškilusios skirtingu laiku skirtingose žemyno vietose, – visa tai sukūrė bendrą Europos kultūrinį palikimą, suformavo unikalų kultūrinį arealą, pėžengiantį nacionalines ribas ir bendrais motyvais bei tradicijomis susaistantį skirtingas nacionalines kultūras [16, p. 11]. Kaip tik šis kultūrinis palikimas sukelia bendrumo tarp Europos valstybių jausmą, skatina ieškoti kultūrinio paneuropinio nacionalinio tapatumo pagrindų, siekiančių išsiveržti iš atskiros nacijos ribų, bet ne panaikinti ją.

Lietuvos ruošiantis stoti į ES visuomenėje kilo diskusijos dėl Lietuvos integravimosi į ES tikslinumo, tautinio savitumo praradimo, nuogaustaujama dėl jos virtimo priklausoma šalimi. Tačiau kultūra yra kaip tik ta sritis, kurioje Lietuva, užtikrindama tautinių tradicijų tęstinumą, vengdama provincialumo ir todėl susiliedama su Europos kultūros tendencijomis, gali užtikrinti laisvą ir nevaržomą savo raidą, nes ir postmoderniosios Europos vizija yra orientuota į antropocentrines vertybes. Taigi tikrasis ėjimas į Europą vyksta ne skelbiant deklaratyvius lozungus, bet nepastebimai demokratizuojantis masinės komunikacijos priemonėmis, modernizuojant, reformuojant mokslo, švietimo, kultūros institucijų veiklą, vakarietiškomis tendencijoms skverbiantis į dailę, literatūrą, muziką. Šių reiškinų priežastys ne atsitiktinės, o istoriškai nulemtos, nes Lietuvos kultūra savo šaknimis visada siekė Europos kultūros gelmes.

Lietuvos kultūros tendencijų raida

Lietuva į Vakarų Europos viduramžiškąją civilizaciją įsiliejo tik XIV a. pabaigoje, paskutinė iš Centrinės Europos šalių priimdama krikštą. Kartu su katalikų tikėjimu į Lietuvą skverbėsi ir vakarietiškos kultūros tradicijos. Reikšmingas įvykis buvo pirmųjų teisės aktų, bylojančių, kad iki tol Lietuvoje vyravusi paprotinė teisė tapo rašytinė, atsiradimas. Tai Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jogailos privilegijos, kurias jis, tapęs Lenkijos karaliumi, suteikė apsikrikštijusiems bajorams, Vilniaus miestui ir miestiečiams [10, p. 57, 131–134]. Privilegijos bajorams katalikams juridiskai įtvirtino paveldimą žemės valdymą: jiems suteiktos teisės paveldėtus dvarus ir pilis valdyti ir tvarkyti tokiomis pat teisėmis, kokios buvo suteiktos Lenkijos bajorams. Vėliau ir kiti Lietuvos didieji kunigaikščiai suteikė privilegijų bajorams: Žygimantas (1434 m.), Kazimieras (1447 m.), Aleksandras (1492 m.) [10, p. 68].

Įvedus krikštą, sustiprėjo miestų raida Lietuvoje. Lietuvos didieji kunigaikščiai, norėdami sudaryti palankesnes sąlygas amatams ir prekybai plėtotis miestuose, suteikdavo jiems savivaldą Magdeburgo miesto teisės pagrindu. Anot S. Vansevičiaus, Magdeburgo teisės šaltiniai buvo „Saksų veidrodis“ ir Magdeburgo miesto normos. Į Lietuvą ši teisė pateko iš Lenkijos miestų, ir buvo šiek tiek pakeista. Ji buvo papildyta Lietuvos miestų papročiais, todėl ne visos normos atitiko galiojusias Magdeburge [12, p. 101]. Kaip minėta, 1387 m. Jogaila suteikė tokią teisę Vilniui, o XV a. ją gavo Trakai, Brestas, Kaunas, Luckas, Kamencas, Vladimiras, Polockas, Kijevas, Minskas ir Naugarukas. XVI a. šią teisę gavo ir mažesni miestai. Magdeburgo miesto teisė buvo suteikiama privilegija, pagal kurią

miestiečiai gaudavo pajamų šaltinių, būdavo atleidžiami nuo valstietiškų prievolių, nuo vaivados ar seniūno teismo ir teisės normų reikalavimų, prieštaravusių Magdeburgo teisei.

Steigiantis ir stiprėjant Katalikų Bažnyčios institutui Lietuvoje, sekant Vakarų kultūros tradicija, XV–XVI a. atsiranda kanonų teisė, užėmusi išskirtinę vietą Europos teisinėje tradicijoje.

Reikšmingas įsitraukimo į krikščioniškąją Europą kultūrinis laimėjimas buvo tas, kad Lietuva, aplenkdamą vienuolynų kultūros raidos etapą su jame vyravusia lotyniškąja raštija, absorbavo urbanizuotą universitetinę Vakarų Europos kultūrą, perėmė raštų gamybą, nors ir ne gimtąją, o gudų, vėliau lenkų kalbomis, nes, sparčiais tempais įsisavinant raštiją, nebuvo laiko mokytis rašyti savaip [4, p. 59]. Pavėluotas krikštas sukėlė kultūrinį sąjūdį, paskatino švietimo raidą, išjudino pasaulietinių raštų – metraščių, Metrikos, Statutų rengimą.

Renesanso ir Reformacijos, suskaldžiusios krikščioniškosios Europos vienybę, laikotarpiu Lietuva tapo atvira naujovėms visuomenė, suvokiančia permainų būtinumą teismų sistemoje, valstybės valdyme, o ypač kultūros orientacijoje, kurią tuo metu formavo Katalikų Bažnyčia. Reformacinis judėjimas davė pradžią iš esmės naujiems trimis Lietuvos kultūros reiškiniams: nescholastinės teologijos atsiradimui, knygų lietuvių kalba parengimui, švietimo sistemos, jos institucijų bei turinio pertvarkymui [11, p. 10].

Neperėjusioje Viduramžių kultūros etapo Lietuvoje europinės kultūros prasiskverbimas reiškėsi dramatiška ir nesutaikoma Reformacijos ir Kontrreformacijos priešstova, tapusia esminiu kultūros raidos varikliu visą Renesanso šimtmetį. Lietuvoje, kaip ir kai kuriose kitose Vidurio ir Vakarų Europos šalyse, buvo įsteigtos savarankiškos bažnyčios su reformuotu tikėjimu, apeigomis ir atskira Bažnyčios organizacija. Prasidėjus reformacijai, iki tol pripažinta teisinė mąstysena susiskaldė: protestantų teisės samprata prieštaravo katalikiškajai [7, p. 152].

Pagrįsti Renesanso humanizmu, antropocentrizmo propaguojamomis žmogaus laisvės, savarankiško mąstymo idėjomis XVI a. Lietuvoje atsiranda pagrindiniai teisės dokumentai – Statutai, vakarietiškoje teisinėje tradicijoje įsitvirtinę dar Viduramžiais [13, p. 217]. Statutų šaltiniai buvo paprotinė teisė, žemės privilegijos ir romėnų teisė. Nors pirmasis Statutas 1529 m. ir suteikė nemažas teises bajorams, tačiau jos nebuvo lygios su ponų teisėmis. Augant bajorų diktatūrai, 1566 m. priimtas Ant-rasis, o 1588 m. Trečiasis Statutai įtvirtino bajorų laimėjimus [12, p. 92]. Išliko reikšmingi A. Volano, M. Lietuvio, A. Goštauto, L. Sapiegos, P. Roizijaus, P. Skargos, A. Rotundo ir kt. darbai, liudijantys, kad ano meto teisinė mintis nebuvo etatistinė [19, p. 141].

Dvasiniai motyvai, dominavę Šiaurės Renesanso kultūroje, darė ryškia įtaką vėlesnei dvasinei ir intelektualinei Baroko ir Švietimo epochos evoliucijai.

Prancūzų intelektualų sąjūdis, deklaruojęs universalius lygybės, teisingumo principus, politiniai įvykiai Anglijoje ir Prancūzijoje padarė esminį poveikį tolesnei kultūros, o kartu ir teisės, raidai. Tokie kultūros bruožai kaip religinė tolerancija, kultūros sekuliarizacija, knygų leidybos bumas, saloninė kultūra neišvengiamai atėjo į Lietuvą. Pasaulietinė Edukacinė komisija 1773 m. ir 1791 m. gegužės 3 d. Konstitucija – bandymas gelbėti žlungančią Lietuvos–Lenkijos valstybę buvo šios kultūros padarinys. Konstitucija buvo kultūrinis fenomenas – XVIII a. revoliucijų laikmečio reiškinys, pagrindinis įstatymas, įtvirtinantis valstybės valdžios organizaciją ir jos įgyvendinimo būdus [13, p. 267].

Anot žymaus Švietimo epochos tyrinėtojo U. I. Hofo, „apsišvietusio amžiaus mintis, stilius, laikysena, be abejo, išryškėja ne tik raštijoje, ideologinėse ir literatūrinėse formuluotėse, bet ir amžiaus vaizduojamuosiuose menuose bei muzikoje“ [7, p. 16]. Tačiau Lietuvoje XVII–XVIII a. viduryje originali intelektualinė meninė kūryba reikėsi gana silpnai. Ji prasiveržė tik kartu su tautinių aspiracijų pabudimu jau praradus valstybingumą, nes ir į Europą, kaip rašė B. Andersonas knygoje „Įsivaizduojamos bendruomenės“ („*Imagined Communities*“), Švietimo – racionalaus sekuliarizavimo amžius atnešė savo tamsą [2]. Įsitvirtinant absoliutizmui, Europoje įsigalint nacionalinėms valstybėms, nacija imama suvokti kaip kultūros sistemos esmė, socialinio gyvenimo reprezentacija. Kyla ir auga nacionalizmas, kaip kultūros reiškinys, etnokultūrinio bendrumo įtvirtinimo veiksnys, nacionalinės raidos kliūčių įveikimo siekis.

Nacionalizmo tyrinėtojas H. Kohn'as teigia, kad yra dvi nacionalizmo formos: politinis, t. y. racionalusis, ir kultūrinis (mistinis), ir jų dominavimas priklauso nuo tautos sociopolitinio išsivystymo [8, p. 127]. Politinis nacionalizmas pirmiausia plėtojosi Vakaruose, visuomenėse, kur išsilavinusi urbanizuota vidurinioji klasė ugdė gimtąją kultūrą pradedant Renesansu, ir ten, kur buvo ar pradėjo formuotis griežtos nacionalinės valstybės ribos. Vėliau Vidurio ir Rytų Europoje kilęs nacionalizmas buvo tarsi atsakas į Vakarų kultūros iššūkius. Dėl valstybių socialinio ir politinio vystymosi atsilikimo jis pirmiausia pasireiškė kultūros srityje. Istoriko P. Sugo nuomone, skirtini keturi tautinio sąjūdžio tipai, kurie tarpo Vidurio ir Rytų Europoje: buržuazinis (Čekija), biurokratinis (Turkija, Graikija, Rumunija), liaudies

(Bulgarija, Serbija) ir aristokratinis (Lenkija, Vengrija) [18, p. 172], pasireiškęs Lietuvoje pirmiausia žemaičių bajorų šviečiamojame kultūros veikloje, o vėliau ir lenkiškai kalbėjusių bajorų siekiuose.

Caro valdžiai dirbtinai suskaldžius etninę Lietuvos teritoriją, sukomplicavus etnosocialinę tautos raidą ir apsunkinus ekonominį, politinį ir kultūrinį organinių jos dalių suartėjimą, kultūra, kaip tautos konsolidavimo priemonė, įgijo lemiamą reikšmę. Todėl tautos poreikiai plėtojosi kaip kultūriniai, nes kultūra tuo metu formavosi kaip ryškiausia lietuvių dvasinės savignyos forma [5, p. p. 2]. Vidurio ir Rytų Europoje kilęs nacionalizmas buvo išsilavinusio elito tautinis judėjimas, turėjęs šviečiamąjį pobūdį, formavęs tautinę visuomenės opiniją, grindęs visuomenės autentišką etninę prigimtį ir taip rengęs dirvą vėlesniems politiniams nacionaliniams judėjimams. Tautinė lietuvių savimonė, negalėdama reikštis politinėmis formomis, reiškėsi kaip tautos kultūros savimonė, prabildama augančiu susidomėjimu gimtąja kalba, tautosaka, istorija.

Savo tėvynės, kaip „didvyrių šalies“, garbinimas XIX a. šviesuolių kūryboje skatino aukštuomenės ir liaudies interesų suartėjimą vardan politinių – valstybingumo ir kultūros aspiracijų. Šis procesas natūraliai peraugo į tiesioginius veiksmus, nukreiptus į tautos dvasinės kultūros išsaugojimą. Lemiamą vaidmenį čia vaidino valstiečių pasipriešinimas ir jį skatinanti dvasininkijos veikla, įtraukianti vis platesnius inteligentijos sluoksnius. Bajorija identifikavosi su liaudimi, ir tai buvo valstybingumo tradicijos tęstinumo pasireiškimas [1, p. 128].

Kokybiškai naujas tautos ir jos dvasios evoliucijos etapas išreikštas XIX–XX a. pradžios Vydūno, M. K. Čiurlionio, J. Jablonskio, K. Būgos, J. Basanavičiaus, O. Milašiaus ir kitų kūryboje. Universalias ir europines kultūrinis paradigmas pritaikydami etniniams lietuviškosios kultūros elementams, jie formavo originalią vientisą nacionalinę kultūrą. Šio organinio jungimo rezultatai – dvasinė Rytų ir Vakarų sintezė, lietuviškosios dailės kosmizmas, literatūrinė lietuvių kalba, savųjų etninių ištakų paieška lyginamojoje tautų kalbotyroje. Sistemingą ir nuoseklų pobūdį tautinės kultūros elementų susiliejimas įgavo tarpukario metais įvairiomis tautos dvasinio, kultūrinio ir intelektualinio vieningumo formomis, realizavusiomis dešimtmečius puoselėtą esminį tautos siekį – Lietuvos valstybingumo atkūrimą ir įtvirtinimą pagrindiniuose valstybės teisiniuose aktuose – konstitucijose.

Natūralų etninio vienijimosi procesą, valstybingumo įtvirtinimą, kultūrinę evoliuciją nutraukė sovietinė aneksija 1940 m. Tačiau šis procesas atsinaujino pokario metais, plėtodamasis dviem kryptimis:

- nuoseklus nepriklausomybės laikmečiu susiklosčiusios kultūros ugdymo tradicijos tęsimas lietuvių egzodo pastangomis. Savęs įtvirtinimas čia vyko per universaliąją, pasaulietinę kultūrą, nes rūpėjo daugiau pats išlikimas;
- lietuvių kultūros raida sovietinės kultūros kontekste, vadovaujantis oficialia ideologine nuostata, jog „kultūra yra nacionalinė pagal formą, bet socialistinė pagal turinį“. Lietuvą, kaip ir kitas Vidurio Europos valstybes, ištikus vienai didžiausių tragedijų pokario Europoje, kai, anot M. Kunderos, jos buvo išplėstos iš „bendrųjų Europos kultūros namų“ ir, būdamos Europos centre geografiškai, kultūros ištakomis – Vakaruose, atsidūrė Rytuose politiškai [9, p. 34].

Suskaldytoje Europoje kovojo du kultūriniai imperializmai: sovietinis komunizmas ir amerikietiškas imperializmas, nulėmę naują europietiško suvokimą [33, p. 172]. Abiejų kultūrinių imperializmų fundamentalus uždavinys buvo siekis sukurti pozityvią alternatyvą nacionalinei kultūrai.

Stiprų postūmį ginčų dėl Europos kultūrinio identiteto bangai suteikė perėjimas prie bendros Europos Sąjungos ekonominės rinkos (1986–1992 m.). 9-ojo dešimtmečio pabaigoje kilo dalies ES visuomenės nepasitenkinimas Europos integraciniais procesais, kurie neva kalti dėl Europos, kaip dvasinių vertybių šaltinio, idėjos išblėsimu, „išstipimo“ nuolatiniuose argumentuose apie plieno pramonę, žemės ūkio subsidijas, aludarių tradicijas, narkotikų licencijas ir kt., siekiančiuose skatinti Vakarų Europos unifikacijos procesą. Europos Sąjungos konstrukcija yra greičiau administracinis-biurokratinis valstybių junginys nei kokios nors etninės grupės bandymas susikurti sau valstybę. Todėl ES nėra dominuojančios nacionalinės kultūros, kuri galėtų tapti kuriamos kultūros šerdimi ir Europos hegemonu.

Šiuolaikiniai Europos integraciniai procesai – tai regionalizmo ir nacionalinės raidos galimybių sąveika. Diskusija dėl ES integracijos stiprinimo ir plėtos, be abejonės, yra ne tik diskusija apie geopolitiką ir ekonomiką, bet taip pat ir diskusija apie kultūrą, apie besiintegruojančių valstybių civilizacijos ir kultūros lygį.

Supranacionaliosios kultūros formavimasis ir globalizacija

XX a. pabaigoje išaugo kultūrų pluralizmo, tiesiogiai susijusio su nauju civilizacijos lūžiu, svarba. Žmonijos raida pasuko nuo izoliuotų lokalinių civilizacijų prie metacivilizacijos. Veikiant infor-

macijos ir technologijų pažangai, žmonijos patyrimas tampa universalesnis, globalus: anksčiau neįsivaizduojama įvairių pasaulio dalių skirtingų kultūrinių tradicijų sąveika, skirtingų kultūrų laimėjimų pėrimas šiandien tampa kasdienybe. Nūdienos kultūrų pliuralizmas akcentuojamas nuosekliai, moderniai eurocentristinei ideologijai transformuojantis į globaliąją, postmoderniąją, policentristinę, pasižymintį nauju požiūriu į istoriją, pateikiančią naują postkolonijinį tarpkultūrinio bendravimo modelį [3, p. 29].

Šiuolaikinėje besivienijančioje Europoje, vykstant kultūrų sąveikai, kuriama nauja Europos kultūra, apimanti skirtingus kultūrinius siekius ir dar kartą rodanti naują kultūros imperializmo gyvybingumą jau postindustrinėje eroje, kai europietiškas suvokiamas kaip supranacionalus ar net universalus reiškinys [17, p. 174]. Jo esmė iš tiesų yra kosmopolitinė infrastruktūra ta prasme, kad pati telekomunikacijos bazė, informacinė visuomenė suvienodins kultūrų skirtumus ir sukurs tikrą globalią kultūrą. Šis Europos naujos kultūros bendrijos formavimasis grindžiamas populiaria „skirtumų vienybės“ samprata, numatančia galimybę kultūriniam imperializmui egzistuoti kartu su nacionalinėmis kultūromis. Ryškiausias postmoderniosios Europos kultūrinės dimensijos bruožas yra universalios intelektualinės techninės civilizacijos susiformavimas. Tokia nacionalinė techninė kultūra yra dirbtinė, nors techniniams sprendimams ir panaudoja (gana ribotai) folklorinius motyvus. Ji yra emociškai neutrali, kosmopolitinė, atspindinti technologinę bazę, sukurta iš įvairių sąveikaujančių komunikacinių sistemų, susietų bendrais kiekybiniais ir techniniais diskursais. Tačiau suardyti tautinio identiteto, tvirtai įsišaknijusio moderniosios kultūros socialiniame ir politiniame kontekste, nepajėgs nei internacionalizmas, nei supranacionalizmas, nes jį tiek iš vidaus, tiek ir iš išorės palaiko patys įvairiausi mechanizmai. Tautiškumo patvarumas, anot A. D. Smith'o, kildintinas iš trijų jėgų junginio, kuris jį pradžioje formavo: ilgaamžių etninių tradicijų, naujų pasaulietinių idealų atsiradimo ir modernizacijos bei jos socialinių padarinių ypatingo pobūdžio [15, p. 249].

Lietuvai įėjimas į „bendrus Europos namus“ reiškia dialogą su istorine Europos kultūros patirtimi, poreikį įvertinti, kiek tradiciniai kultūros elementai gali būti atnaujinti ir kaip jie sąveikauja su dabartimi, bei, siekiant išvengti provincialumo, susiliejamą su pasaulinėmis kultūros tendencijomis.

Išvados:

1. ES integracijos stiprinimas ir plėtra – tai ne tik geopolitikai ir ekonomikai, bet ir kultūrų sąveikai, besintegruojančių valstybių civilizacijos ir kultūros lygiui svarbūs klausimai.

2. Lietuvos įstojimas į ES reiškia ne tik jos ekonominę, politinę, socialinę integraciją, bet ir dialogą su istorine Europos kultūros patirtimi, poreikį įvertinti, kiek tradiciniai kultūros elementai gali būti atnaujinti ir kaip jie sąveikauja su dabartimi, ir, siekiant išvengti provincialumo, susiliejamą su pasaulinėmis kultūros tendencijomis.

3. XX a. pabaigoje išaugo kultūrų pliuralizmo svarba. Žmonijos raida pasuko nuo izoliuotų, atskirų civilizacijų prie metacivilizacijos. Nūdienos kultūrų pliuralizmas pabrėžiamas nuosekliai, moderniai eurocentristinei ideologijai transformuojantis į globaliąją, postmoderniąją, policentristinę, pasižymintį nauju požiūriu į istoriją, pateikiančią naują postkolonijinį tarpkultūrinio bendravimo modelį.

4. Kultūra yra kaip tik ta sritis, kurioje Lietuva, užtikrindama tautinių tradicijų tęstinumą, vengdama provincialumo ir todėl susiliedama su Europos kultūros tendencijomis, gali užtikrinti laisvą ir nevaržomą savo raidą, nes ir postmoderniosios Europos vizija yra orientuota į antropocentrisnes vertybes. Be to, Lietuvos „ėjimą į bendrus Europos namus“ palengvina tai, kad Lietuvos kultūra savo istorinėmis ištakomis visada siekė Europos kultūros gelmes.

5. Atskirose istorinės kultūros epochose Lietuvoje pasireiškė Europos kultūros ir teisinės minties tendencijos, peržengusios atskiros valstybės ribas ir bendromis tradicijomis bei motyvais susaisčiusios skirtingas nacionalines kultūras ir suformavusios bendrą Europos kultūrinį palikimą.

6. Šiuolaikinėje besivienijančioje Europoje, vykstant kultūrų sąveikai, kuriama nauja Europos kultūra, apimanti skirtingus kultūrinius siekius ir dar kartą rodanti naują kultūros imperializmo gyvybingumą jau postindustrinėje eroje, kai europietiškas suvokiamas kaip supranacionalus ar net universalus reiškinys. Jo esmė iš tiesų yra kosmopolitinė infrastruktūra ta prasme, kad pati telekomunikacijos bazė, informacinė visuomenė suvienodins kultūrų skirtumus ir sukurs tikrą globalią kultūrą.

LITERATŪRA

1. **Aleksandravičius E.** XIX a. profiliai. – Vilnius, 1993.
2. **Anderson B.** Imagined Communities. – London, 1991.
3. **Andrijauskas A.** Cultural Pluralism and the Contours of Metacivilization. Cultural Pluralism and Culture of Peace (Published in 1998 by the Lithuanian National Commission for UNESCO).
4. **Bumblauskas A.** Dar kartą apie Lietuvos krikštą // Kultūros barai. 1988. Nr. 3.
5. **Daujotytė V.** Kultūros argumentai // Kultūros barai. 1990. Nr. 7–8.
6. **Hasner P.** Europe beyond Partition and Unity: Disintegration or Reconstitution? International Affairs, 67/3 (July 1990).
7. **Hof U. L.** Švietimo epochos Europa. – Vilnius, 1996.
8. **Kohn H.** Western and Eastern Nationalism. Nationalism, Globalization and Modernity. – London: Sage Publications, 1990.
9. **Kundera M.** The Tragedy of Central Europe // New York Review of Books. 1984. Vol. 31. Nr. 7.
10. **Lietuvos TSR** istorijos šaltiniai. – Vilnius, 1955. T. I.
11. **Lukšaitė I.** XVI–XVII a. Reformacijos Lietuvoje reikšmė: naujovių keliai // Protestantizmas Lietuvoje: istorija ir dabartis. – Vilnius, 1994.
12. **Maksimaitis M.** Užsienio teisės istorija. – Vilnius, 1998.
13. **Maksimaitis M., Vansevičius S.** Lietuvos Valstybės ir teisės istorija. – Vilnius, 1997.
14. **Schlesinger P.** Europeanness: A New Cultural Battleground? – Oxford University Press, 1994.
15. **Smith A. D.** Nacionalizmas XX amžiuje. – Vilnius, 1994.
16. **Smith A. D.** National Identity. – Penquin: Harmondsworth, 1991.
17. **Smith A. D.** Towards a Global Culture? Nationalism, Globalization and Modernity. – London: Sage Publications, 1990.
18. **Sugar P.** Nationalism in Eastern Europe. Nationalism, Globalization and Modernity. – London: Sage Publications, 1990).
19. **Vaišvila A.** Teisinės valstybės koncepcija Lietuvoje. – Vilnius, 2000.
20. **Wallace H.** The Europe that is from the Cold. International Affairs, 67/4 (Oct. 1991).

Historical Evolution of Lithuanian Cultural Legal Sources in European Civilization

Assoc. Prof. Leta Dromantienė
Mykolas Romeris University

Keywords: cultural pluralism, national and European identity, supra-nationalism, integration, globalisation.

SUMMARY

Lithuanian cultural traditions rooted during different historical epochs in Europe are analysed in article. The history of modern European states dates back to what the well known French historian Jacques Le Goff described as „Western medieval civilization“. Through these nations learned writing in their own languages, developing them in Latin tradition. Almost all European nations had joined the Latin cultural domain by the 11th century. Lithuania lagged behind the other Central European countries by some 400 years and found itself within the bounds of Latin civilization only in the 14th century. Lithuania was a latercomer to Latin Christendom. In the 9-11th centuries, Central and Northern European nations had to assimilate monastery-spread culture. Written language was not a determining factor in the development of a non-enlightened society. Meanwhile, Lithuania had to absorb the urban and university culture without written language had to establish a well-run industry of writing before integrating into Europe. While Bohemia and Poland took Latin civilization in small portions that became larger with time, Lithuania had to adopt it within a very short period.

The Grand Duchy of Lithuania was a state of many nations, with the Belorussians making up the majority of its population. That is why, the Belorussian and Polish languages, not Lithuanian formed the foundation of written communication. Jogaila – grand duke of Lithuania and king of Poland – announced privileges to catholic nobility in 1387. It was a beginning of Lithuanian written law. Lithuanian schools were created spontaneously and the number of Lithuanian priests and teachers grew slowly – which predetermined the dominant role of the Polish language.

The first Lithuanian Statute – code of law adopted in 1529 – surpassed the law collections of neighbouring countries. The Second and Third Statute followed in 1566 and 1588. Lithuania attained a cultural level which made her open to the ideas of the Reformation.

The loss of statehood at the end of 18th century and joint struggle against czarist Russia altered the national orientation of the Polish-speaking gentry in Lithuania. It ascribed itself to the Polish nobility. However, at that time Lithuania began to feel effects of European education of the epoch of Enlightenment. Secular Commission of Education was established in 1773 and a main law of the state – Constitution was adopted in 1791.

A large group of democratically-minded intellectuals started to promote nationalist ideas among local population in the 19th century. In the second half of the 19th century, the Lithuanian people joined the national liberation movements of Central and Eastern Europe. In the 19th century, national and cultural identity had become so intertwined, that the definition of culture came to almost coincide with national culture: and those best able to promote the state or nation are of course also best able to promote their culture. In 1918, Lithuania restored its independence and embarked on national progression.

The process of Lithuania's Europeanization was laborious and complicated, but Lithuania managed to attain high European standards and keep its national identity intact.

The issue of cultural pluralism growth in importance and its directly links with turning point of civilization, which became especially apparent at the end of the 20th century, is analysed in the article. The formation of common European identity is discussed. It emphasizes the losing role of national factor and its transformation into multiculturalism.

Therefore, the strengthening of the cultural pluralism today arises out of the bankruptcy of ideologies of transformation of the consistent modern Euro-centrism“ into the global, postmodern, poly-centrist, re-summation of history, revelation of a new postcolonial model of inter-cultural communication. For the development of cultural pluralism it is especially important that every participant of a polylogue maintain a responsible attitude towards his own ethnic tradition as an open system stimulating further development of spiritual values. The growth of cultural integration and globalization is discussed in the article.

